

Ի բանանու մայրերը :

Ի ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ մայրերը՝ աշխարհքիս բնական յիշատակներուն մէջ ամէնէն երևելիներն են, ու խիստ անուանի եղած են թէ կրօնի՝ թէ բանաստեղծութեան և թէ պատմութեանց մէջ : Յայտնի է որ սուրբ գրոց մէջ շատ անգամ ասոնք կը յիշուին . մարգարէները ասոնք օրինակ կը բերեն շատ անգամ մեծութե, փառաւորութեան և ամէն տեսակ վսեմ ու զուարճալի տեսարաններու . Սողոմոն ալ Լստուծոյ տաճարը շինելու ատեն ասոնք առաւ գործածեց : Լս բաներուս համար Ի իբանանու մայրերը ոչ

միայն հին ատենը սրբազան ծառերու պէս յարգի էին, հապա նաև ինչուան հիմա ասորոց երկրին բնակիչները ինչ ազգէ և ինչ ազանդէ ալ ըլլան՝ աւանդութեամբ կը պատուեն աս ծառերը, և մտքերնին դրած են որ ասոնք թէպէտ և բոյս են, բայց կենդանեաց ու մարդկանց պէս խելք ու նախագիտութիւն ունին, և առաջուց կը գուշակեն եղանակները . իրենց ճիւղերը ուղածնուն պէս ասդիս անդին կը դարձնեն . երբեմն դէպ 'ի երկիրք կը բարձրացնեն, երբեմն ալ դէպ 'ի գետին կը ծռեն, և այլն :

Օարմանալի բաներուն մէկն ալ աս է որ բոլոր Ի իբանանու երկիրը միայն մէկ տեղ մը կը բուսնին աս ծառերը, և հոն ասոնցմէ զատ ուրիշ մէկ բոյս մըն ալ չկայ : Սեղբ որ ա-

1 ՏՃ. «Էրփ» աւագ : Լտ. Cedrus, որ հայերէն էլէի կամ էլէնախայր ալ կըսուի : Պէտք չէ շփոթել հասարակ մայր փայտին հետ, որ տՃ. լաճ, և լատ. pinus կամ abies կըսուի, ու հայերէն ալ Բեղու :

սոնք ալ տարուէ տարի քիչնալու վըրայ են . առաջ ճամբորդները 30,40ի չափ կը համրեն եղեր . քիչ մը աւտենէն ետքը տասներեօթը հատ գտեր են , վերջը տասներկու հատ . իսկ հիմա եօթը հատը միայն մնացած է խիստ խոշորներէն : Երոնց քովը կայ նաև ուրիշ չորս կամ հինգ հարիւր մայրի ծառերով մէկ անտառ մըն ալ : Իսկ ան կարծիքը թէ Իբանանի մայրը աշխարհիս ուրիշ մէկ կողմն ալ չգտնուիր՝ անհիմն է . վասն զի Պալլաս անունով երևելի բնախօսը նոյն ծառերէն գտաւ նաև Ուրալ լեռներուն վրայ , և Պելոն ճանապարհորդը փոքր Եսիայի մէջ . ուրիշներն ալ փորձեցին օտար երկիրներ մեծցընելու աս տունկը : 1683ին տնկեցին Լոնտրայի մօտ Չելսի ըսուած պարտէզին մէջ , և ան եղաւ առաջին մայրը որ Եւրոպայի մէջ տեսնուեցաւ . աս փորձը յաջողելով՝ շատ մարդիկ ալ յորդորուեցան նմանն ընելու . 1745ին Վիւսիէօ գաղղիացին մատղաշ մայրի մը բերաւ Իբանանէն որ հիմա Փարիզի տնկաբանական պարտէզին գեղեցիկ զարդերէն մէկն է : Իբանանու մայրը միակերպ չմեծնար , ու շուտով չհասնիր իրեն զարմանալի բարձրութեանը . առջի տարիները քիչ կը բարձրանայ , եօթը կամ ութը տարուան մէջ հազիւ եօթը ութը ոտնաչափ կը լլայ . բայց անկէ վերջը շուտ շուտ կաճի , ու տարին գրեթէ կանգուն մը կը բարձրանայ՝ ինչուան 100 ոտք , անկէ վեր չելլեր : Ղեկ 'ի լայնքը աճիլը աւելի կարգաւորեալ կերպով կը լլայ . քիչ ամէն տարի եօթը գծաչափ կը մեծնայ . անանկ որ քանի տարուան ըլլալը իրեն տըրամագծէն դիւրաւ կը ճանչցուի : Իբանանու էն հաստ մայրը , որ փոքր ճանապարհորդին ըսածին նայելով՝ 36 ոտք շրջապատ ունի , 3000 տարեկան կը լլայ : Մայրին հունտէն ելած ձէթովը որ և իցէ բան կօծեն ու չփրտտիր կըսեն . և անշուշտ ասոր համար է որ հին ատենը ըմբշամար-

տիկները՝ ասով կօծուին եղեր : Հին ատենը կուռքերու արձաններն ալ մայր փայտէ կը շինէին , որ ժամանակ անցնելով չփրտտին . հրեայք աս փայտը շինուածքի կը բանեցընէին , իսկ Եգիպտոսի ու Եւրոպոյ թագաւորները նաև շինելու : Հիմա Իբանանու մայրը և իրեն խէժը շատ սուղ է , վասն զի շատ կը գտնուի . և աւելի զարդի համար կը տնկեն քան թէ օգտակարութեանը համար : Վարնան կը ցանեն աղէկ հասած հունտերը (վասն զի երկու տարի պէտք է ինչուան որ հասունանան) կակուղ ու աւազոտ երկիրներու մէջ . աս հունտերը որովհետեւ հաստ կեղև ունին ու դժուարաւ կը բացուին , անոր համար պզտի հերիւնով՝ մը կը ծակեն կեղևը : Իբանանու մայրին տերևները կարճ ու խիտ են , և գլխաւոր ճիւղերն ալ ուրիշ շատ ճիւղեր կը բաժնուին . մէջտեղիները ուղղահայեաց կը մեծնան , իսկ քովինները պառկած կամ հորիզոնական դրքով կը տարածուին : Վարձիք մը կար երկար ատեն թէ աս ճիւղերուն վերի ծայրերը միշտ գէպ 'ի արեւմուտք կը դառնան . բայց ետքը փորձով ու դիտողութեամբ իմացուեցաւ աս կարծիքին ծռութիւնը :

Եւ ճամբորդներն որ արևելք կը պտըտին և սուրբ երկիրները տեսնելու կերթան , աս Իբանանու մայրերը տեսնելու արժանի բաներէն մէկը կը կըսեպեն : Եւրոպացի նոր ճամբորդներէն աս մայրերը տեսնողներուն մէջ երևելի է Լամարթին բանաստեղծը , որ 1833ին , ապրիլի մէջ տեսած է աս անուանի ծառերը :

1 Փէհլիլն :

2 Մագապ , պիւ :